

Yeniliklere ortam hazırlayan sanatçı: Recaizade Mahmut Ekrem

Geçen yüzyılda doğmuş kimi söz konusu etsek, "Tan zimat" olayı karşımıza bir soru biçiminde dikiliverir. Her şeyden önce, bu olay bizim insanımız ve dolayısıyla yaşayışımız için alışlagelmiş bütünlüğün bozulması, dağılması, yeni bir sentezden önceki sıkıntılı kaosu başlangıcıdır. Toplum, ekonomi, siyaset, makine dönüştürmüş rönesans düşüncesizliğiyle yoğrulmuş bir dünya görüşünün oluşturduğu insana ayaklarının altındaki toprağın artık tamamen kaydığını vehmettiren yeni realite, evet her şey, ilk etkisini bu eskimiş "bütün" üstünde gösterir. "Yeni"nin ortaya çıkması içinse en azından iki nesli denerken harcaması gerecektir.

Recaizade M. Ekrem de bu hikâyenin içindedir.

Bugünkü ölçüyle bakıldığında çağının ona hiç yadırgamayarak verdiği "Üstad-ı Ekrem" sıfatı cömert bir eli- açıklıktır. Dil ki şiir için her şeydir ve dil ki "insan"dır; Recaizade'de onu bulmaya çalışmak boşuna bir yorgunluk olur. Bazen Encümen-i Şuara (Tanzimat içinde kurulmuş bir edebî topluluk) nın-yazanı karanlıkta birakan-diliyle konuşur; karıştırırsınız:

"Meclis-i vâsında giryân olduğum mâzur tut.

Bir tabiattir ki kalmış gam zamanından bana".
Bir başka yerde sadeliğe runa şaka'ya düşer:

"Sonbaharın zevki hoştur

Tut elinden yarı koştur".

Hele şair Recaizade'yi bulma ümidinin en çok olduğu "Nejad Ekrem"de görülen;

"Hasret beni cayır cayır yakarken

Bedenimde buzdan bir el yürüyor"
sözündeki santimental ya-pışkanlık, açıklama götürmeyen bu zevksizlik kor-kunçtur. Aslında o, şair yaratılmış da değildi. Kişinin duygu halini şiir hali sanmasının yanında, bir sanat adamına en gerekli olan şeyden, hayal gücünden yoksun oluşu da kendisine bir amatör olarak bakılmasının nedenidir.

Aslında, yakın arkadaşları Hâmid'le, Batılı edebiyatın birtakım imkânlarını da hazırlamışlardı. Ama, Şinasi-Ziya Paşa-Namık Kemal ekolünün yitirdiği enkaz arasından yeni edebiyatı kurmaya ikisinin de durumları elverişli değildi. Hâmid sık sık yurt dışına gider, o ise çapından çok ağır bir yükü tek başına omuzlamak zorunda kalır. Yine de bu noktada edebiyatımızın geleceğine büyük katkıları oldu. Takdir-i Elhan'ı yayımlayınca Muallim Naci ile aralarında ancak hükümet müdahalesiyle son bulan çetin bir tartışma açılır. Gerçi bu olay Muallim Naci'yi yeni adına yitirmiş olur ama, Batılı edebiyat çok kısa bir süre içinde biçimlenme talihine kavuşur.

1896'da öğrencisi olan yetenekli gençleri Servet-i

Fünun dergisi çevresinde toplayarak yeninin zaferini getirecek büyük bir adım attı. Galata saray Sultanfisi, edebiyat öğretmenliği sırasındaki ders notlarını "Talim-i Edebiyat" adıyla yayımlaması belki en önemli girişimidir. Bu eseri, yeni edebiyatın yol gösterici önderi olduğu kadar Batıyla ilginin ilk bilinçli davranışı da sayabiliriz... Edebiyatın psikolojik bir olay sayılmaya başlaması onunladır. İkinci bölümü yayımlanmamış olmasına rağmen o bile "fikirleri mektep sıralarında itibaren karıştırmaya kâfi geldi."

"Araba Sevdası" adlı romanı, onun gibi bir yazarın şaşırtıcı denebilecek bir realizme nası ulaştığını bilmeyi düşündürecek bir başarı çizgisindedir.

Onun getirdiği yeniliklerin içinde, hayatın her bölümünün şiire konu edilebileceği de vardır ki, bu öneri, sanatçının ufuklarını alabildiğine açan bir yeşil ışıktır. Ayrıca, "mensur şiir" de yazılabileceğini söylediğini ve bunu uygulamaya çalıştığını unutmamalıyız.

"Kader onun ilhamından şiirin tam sesini koparabilmek için bu talihsiz babayı boş yere üst üste dener. (...) Ölüm hayatına sadece siyah tüllerden bir dekor ilâve eder" diyen Tanpınar haklı. İnklemek, acı çekmek, bu acıda kendini duyurmak ve çok sevdiği oğlu Nejad'ın acısına uyan şiiri bulamamanın çarpınışları ile kalmak İşte, 31 aralık 1974'de 60'ıncı ölüm yılı dolan Recaizade Ekrem Bey...

■ GÜLTEKİN TARI

